

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В.Н. КАРАЗІНА

Кафедра міжнародних економічних відносин

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

з дисципліни
**«СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ
КОНТЕКСТ»**

рівень вищої освіти другий (магістерський)

галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

освітня програма «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародна та європейська економічна інтеграція»

спеціалізація «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародна та європейська економічна інтеграція»

вид дисципліни обов'язкова

факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Укладачі: д.г.н., проф. Голіков А. П., к.геогр.н., доц. Черномаз П.О.

1. Навчальний контент:

1.1. Навчальні посібники:

Голиков А.П., Казакова Н.А., Прав Ю.Г. **Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст**: Учебное пособие. – Х.: РИО ХНУ имени В. Н. Каразина 2009. – 270 с. – Режим доступа: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/10590>

Регіональна економіка та природокористування: Навч. посібник / А. П. Голіков, О. Г. Дейнека, Л. О. Позднякова, П. О. Черномаз / За ред. А.П. Голікова. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 352 с. – Режим доступа: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/6054>

1.2. Дистанційний курс: Черномаз П.О. **Стратегія регіонального розвитку: європейський контекст: дистанційний курс**. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – Режим доступу: <http://dist.karazin.ua/moodle/course/view.php?id=1867>

2. Плани практичних (семінарських) занять, завдання для лабораторних робіт, самостійної роботи.

Семінар 1. Теоретико-методичні засади регіональної політики. Сутність державної регіональної політики (ДРП).

1. Державна регіональна політика (ДРП): сутність та призначення.
2. Еволюція регіональної політики (етапи).
3. Об'єкти, предмет, суб'єкти та носії інтересів ДРП.
4. Регіон: різні трактування терміну.
5. Механізм, інструменти та інститути ДРП.
6. Цілі та завдання ДРП.
7. Поняття регіонального управління. Класифікація цілей регіонального управління. Функції регіонального управління.
8. Моделі регіонального управління: централізована, англо-американська, європейська змішана елітна, європейська змішана із розподіленою ієрархією управління.
9. Види регіональної політики: економічна, соціальна, демографічна, науково-технічна, екологічна, екістична. Їх сутність.
10. Регіональна економічна політика: приклади успішної реалізації.
11. Регіональна соціальна політика: приклади успішної реалізації.
12. Регіональна демографічна політика: приклади успішної реалізації.
13. Регіональна екістична політика: приклади успішної реалізації.
14. Регіональна екологічна політика: приклади успішної реалізації.
15. Регіональна науково-технічна політика: приклади успішної реалізації.
16. Регіональна економіка: історія виникнення та сутність поняття.
17. Регіональний маркетинг як новий напрям регіональної політики.
18. Просторова організація продуктивних сил: сутність поняття та значення для реалізації регіональної політики.

Семінар 2. Теоретико-методичні засади регіональної політики. Наукові школи просторової організації продуктивних сил та запропоновані ними теорії.

1. Представники та ідеї німецької наукової школи просторової організації продуктивних сил (Й. Тюнен, В. Лаунхардт, А. Вебер, В. Кристаллер і А. Льош).
2. Сутність теорії сільськогосподарського штандорту Й. Тюнена.
3. Сутність методу локаційного трикутника В. Лаунхардта.
4. Сутність теорії штандорту промисловості А. Вебера.
5. Сутність теорії центральних місць В. Кристаллера і А. Льоша.
6. Французька наукова школа просторової організації продуктивних сил (П. Відаль де ла Блаш, Ф. Перру, П. Потье, Ж. Будівль).
7. Сутність теорії “полюсів розвитку” і “центрів зростання” Ф. Перру і Ж. Будівля.
8. Голандська та шведська наукові школи просторової організації продуктивних сил (Я. Тінберген, Т. Хагерstrand).
9. Сутність теорії дифузії нововведень Т. Хагерstrand.

10. Англосаксонська наукова школа просторової організації продуктивних сил (У. Рейль, Дж. Стюарт, В. Уорнтц, Ч. Харріс, В. Леонт'єв, У. Айзард, У. Епплбом, П. Кругман, М. Портер, П. Хаггет, У. Бунге, Р. Хатшорн, Д. Харвей та ін.).

11. Сутність теорії економічних потенціалів У. Рейлі і Дж. Стюарта.

12. Сутність теорії регіонального міжгалузевого балансу “витрати-випуск”

В. Леонт'єва.

13. Сутність теорії промислових кластерів та конкурентних переваг М. Портера.

14. «Нова економічна географія» П. Кругмана.

15. Радянська та українська наукові школи просторової організації продуктивних сил.

16. Теорія територіально-виробничих комплексів М.М. Колосовського.

17. Наукова школа і теорія економічного районування.

18. Поняття «економічний район». Типи економічних районів.

Семінар 3. Регіональний розвиток і його діагностика. Сутність регіонального розвитку і регіональної діагностики. Оцінювання географічного положення та природно-ресурсного потенціалу регіону.

1. Сутність стратегії регіонального розвитку.

2. Концепція регіонального розвитку як наукове поняття.

3. Прогнозування регіонального розвитку.

4. Стратегія і тактика регіональної політики.

5. Якісні градації розвитку регіонів.

6. Поняття моделі регіонального економічного розвитку.

7. Неокласична та посткейнсіанська моделі розвитку.

8. Модель “наздоганяючого” розвитку.

9. Інноваційна модель розвитку.

10. Форми інтеграції науки, освіти і виробництва (технопарки, технополіси, кластери).

11. Концепція сталого розвитку: сутність поняття та реалізація.

12. Римський клуб та його внесок у формування концепції сталого розвитку.

13. Регіональна діагностика: мета та задачі.

14. Місце та призначення регіональної діагностики в здійсненні регіональної політики.

15. Поняття інтегрального і компонентного економіко-географічного положення. Критерії оцінювання економіко-географічного положення.

16. Геополітичне положення регіону.

17. Розрахунок коефіцієнтів ієрархічності як метод оцінювання географічного положення (з прикладом вирішення задачі).

18. Діагностика природно-ресурсного потенціалу регіону та методи її здійснення.

Семінар 4. Регіональний розвиток і його діагностика. Оцінювання

демографічного потенціалу, виробничих і соціальних факторів розвитку регіону. Оцінювання рівня соціально-економічного розвитку регіону.

1. Демографічна діагностика та методи оцінки демографічної ситуації регіону (коефіцієнт природного приросту, показник демографічного навантаження).
2. Діагностика систем розселення та методи її здійснення (індекс територіальної концентрації населення, потенціал поля розселення).
3. Діагностика галузевої структури господарства регіону. Коефіцієнти спеціалізації (локалізації) виробництва. Коефіцієнти галузевої концентрації і диверсифікації виробництва.
4. Діагностика зовнішніх економічних зв'язків регіону. Коефіцієнти вивозу, ввозу і товарообміну.
5. Діагностика територіальної структури господарства регіону. Територіально-виробничі комплекси.
6. Оцінювання виробничого потенціалу регіону.
7. Діагностика соціального розвитку регіону. Зведені показники рівня життя і соціального захисту населення.
8. Система показників споживання товарів і послуг. Показники розвитку матеріальної бази соціальної сфери – житлово-комунального господарства, освіти і культури, охорони здоров'я.
9. Основні показники соціально-економічного розвитку регіону. ВВП регіону і валовий регіональний продукт (ВРП).
10. Синтетичний зважений індекс рівня економічного розвитку регіону (з прикладом вирішення задачі).
11. Концепція соціально-економічного розвитку регіону.
12. Сутність комплексних прогнозів регіонального розвитку. Структурна схема комплексного прогнозу розвитку регіону.

Семінар 5. Регіональна політика Європейського Союзу. Інституційно-правові засади здійснення регіональної політики ЄС (дискусія).

1. Сутність концепції «Європа регіонів».
2. Основні принципи розвитку місцевого самоврядування, закладені у Європейській хартії місцевого самоврядування.
3. Сутність принципу субсидіарності. Де і як цей принцип віддзеркалюється у Хартії. Оцінка використання даного принципу в державній регіональній політиці України.
4. Європейська хартія місцевого самоврядування про сферу компетенції місцевого самоврядування та джерела фінансування органів місцевого самоврядування. Порівняльний аналіз з вирішенням цих питань в державній регіональній політиці України.
5. Європейська хартія місцевого самоврядування як нормативно-правове підґрунтя для українського законодавства з регіональної політики та діяльності органів місцевого самоврядування. Документи, у яких закріплені положення Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні.

6. Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади: сутність внесених доповнень.

7. Декларація щодо регіоналізму в Європі: основні положення.

8. Адміністративно-територіальний устрій та його вплив на регіональну політику країн ЄС (порівняльний аналіз на прикладі Франції, ФРН, Польщі).

9. Інституційна основа формування політики регіонального розвитку ЄС.

10. Порівняння європейського і українського досвіду здійснення регіональної політики.

Семінар 6. Регіональна політика Європейського Союзу. Механізм, інструменти і принципи здійснення регіональної політики ЄС.

1. Регіональні асиметрії в ЄС.

2. Засади регіональної політики ЄС і пріоритети регіонального розвитку.

3. Еволюція сутності механізму регіональної політики ЄС (від державної допомоги до регіонального саморозвитку).

4. Стратегія «Європа-2020»: основні пріоритетні напрями розвитку регіональної політики Європейського Союзу до 2020 року.

5. Ієрархічні рівні (NUTS) здійснення політики регіонального розвитку ЄС.

6. Базові принципи регіонального розвитку в країнах ЄС.

7. Засади інноваційної політики регіонів ЄС.

8. Сутність «політики згуртування» регіонів ЄС.

9. Політика сталого розвитку урбанізованих територій ЄС.

10. Політика сталого розвитку сільських територій ЄС.

11. Депресивні території та державне сприяння їх розвитку: європейський досвід.

12. Основні структурні фонди ЄС, їхня роль у реалізації регіональної політики.

13. Роль агенцій регіонального розвитку (АРР) у здійсненні регіональної політики ЄС.

14. Сутність програми INTERREG (Транс'європейська співпраця для збалансованого розвитку).

15. Моніторинг регіональної політики ЄС.

16. Можливі запозичення європейського досвіду в регіональній політиці України.

Семінар 7. Транскордонне співробітництво як специфічна сфера міжнародних економічних відносин і складова регіонального розвитку («міні-конференція»).

1. Сутність транскордонного співробітництва.

2. Транскордонне співробітництво як наукове поняття, його відмінність від міжрегіонального співробітництва.

3. Історія виникнення транскордонного співробітництва країн Європи.

4. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями: основні положення.

5. Єврорегіон як форма транскордонного співробітництва і інструмент вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку прикордонних територій.

6. Єврорегіональна група транскордонного співробітництва (EGTC) як нова форма транскордонного співробітництва в країнах ЄС.

7. Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції з прикордонного співробітництва територіальних громад і властей: сутність внесених доповнень.

8. Приклади функціонування єврорегіонів у Європі.

9. Фінансові програми підтримки транскордонного співробітництва в країнах ЄС.

10. Єврорегіони в Україні: історія формування і сучасний стан.

11. Єврорегіональне співробітництво України та ЄС.

12. Харківська область як суб'єкт транскордонного співробітництва.

Семінар 8. Регіональні відміни у соціально-економічному розвитку України у порівнянні з країнами ЄС. Концепція та стратегія регіонального розвитку України (у контексті порівняльного аналізу з країнами ЄС).

1. Комплексне соціально-економічне районування України: різні підходи.

2. Регіональний аналіз соціально-економічного розвитку України за економічними районами.

3. Сукупний ресурсний потенціал регіонів України.

4. Регіональні відмінності у рівнях економічного розвитку регіонів України.

5. Регіональні відмінності в соціальній складовій регіонального розвитку.

6. Регіональні відмінності у демографічній ситуації в регіонах України.

7. Демографічний прогноз для України: регіональні відміни.

8. Порівняльний аналіз відмінностей соціально-економічного розвитку України з регіональними відмінами соціально-економічного розвитку країн ЄС.

9. Особливості управління регіональним розвитком в Україні порівняно з країнами ЄС.

10. Донорські та дотаційні райони: проблеми подолання соціально-економічної диференціації (в контексті європейського досвіду).

11. Чинники зближення моделей регіонального розвитку України та ЄС.

12. Концепція та стратегія регіонального розвитку України в контексті порівняльного аналізу з країнами ЄС.

13. Принцип децентралізації в державній регіональній політиці: європейський досвід і реалії України.

14. Зміни в зовнішньоекономічній діяльності регіонів України у зв'язку з Асоціацією України з ЄС.

15. Харківська область як провідний регіон соціально-економічного розвитку України.

16. Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року: основні положення.

3. Питання, задачі, завдання або кейси для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти, для контрольних робіт, передбачених навчальним планом, післятестастаційного моніторингу набутих знань і вмінь з навчальної дисципліни:

<http://dist.karazin.ua/moodle/course/view.php?id=1867>

Питання:

1. Державна регіональна політика: сутність та призначення.
2. Об'єкти, предмет, суб'єкти, інститути та інструменти державної регіональної політики. Регіон: різні трактування терміну.
3. Системний підхід як метод дослідження регіонального розвитку.
4. Економіко-математичні методи дослідження регіонального розвитку. Три рівні їх застосування.
5. Програмно-цільовий метод та його використання в регіональній політиці.
6. Представники німецької наукової школи просторової організації продуктивних сил та запропоновані ними теорії.
7. Сутність теорії сільськогосподарського штандорту Й. Тюнена.
8. Сутність теорії штандорту промисловості А. Вебера.
9. Сутність теорії центральних місць В. Кристаллера і А. Льоша.
10. Сутність теорії "полюсів розвитку" і "центрів зростання" Ф. Перру і Ж. Будівля.
11. Сутність теорії економічних потенціалів У. Рейлі і Дж. Стюарта.
12. Сутність теорії регіонального міжгалузевого балансу "витрати-випуск" В. Леонтєва та її використання в регіональній політиці.
13. Теорія промислових кластерів М. Портера і теорія територіально-виробничих комплексів М.М. Колосовського. Порівняльний аналіз.
14. Теорія економічного районування. Поняття «економічний район». Типи економічних районів.
15. Регіональна економіка як наукова дисципліна. Зв'язок регіональної економіки з іншими науками.
16. Регіональний маркетинг як новий напрям регіональної економіки.
17. Поняття моделі регіонального економічного розвитку. Види моделей, їх відмінні риси.
18. Інноваційна модель розвитку. Сутність «економіки знань».
19. Концепція сталого розвитку: сутність поняття та реалізація.
20. Регіональна діагностика: мета та задачі. Місце та призначення регіональної діагностики в здійсненні регіональної політики.
21. Поняття інтегрального і компонентного економіко-географічного положення. Критерії оцінювання економіко-географічного положення.
22. Діагностика природно-ресурсного потенціалу регіону та методи її здійснення.
23. Демографічна діагностика та методи оцінки демографічної ситуації регіону.
24. Оцінка виробничих факторів розвитку регіону.

25. Діагностика галузевої структури господарства регіону. Коефіцієнти спеціалізації (локалізації) виробництва. Коефіцієнти галузевої концентрації і диверсифікації виробництва.
26. Діагностика зовнішніх економічних зв'язків регіону. Коефіцієнти вивозу, ввозу і товарообміну.
27. Діагностика соціального розвитку регіону. Показники рівня життя і соціального захисту населення.
28. Оцінка рівня соціально-економічного розвитку регіону.
29. Інституціональний механізм регіональної економічної політики.
30. Сутність стратегії та концепції регіонального розвитку.
31. Сутність концепції «Європа регіонів».
32. Основні принципи розвитку місцевого самоврядування, закладені у Європейській хартії місцевого самоврядування.
33. Європейська хартія місцевого самоврядування про суть місцевого самоврядування, сферу його компетенції та джерела фінансування.
34. Регіональні асиметрії в ЄС. Сутність «політики згуртування».
35. Засади регіональної політики ЄС і пріоритети регіонального розвитку.
36. Стратегія «Європа-2020»: основні пріоритетні напрями розвитку регіональної політики Європейського Союзу до 2020 року.
37. Базові принципи регіонального розвитку в країнах ЄС.
38. Сутність принципу субсидіарності в регіональній політиці ЄС. Оцінка використання даного принципу в державній регіональній політиці України.
39. Основні структурні фонди ЄС, їхня роль у реалізації регіональної політики.
40. Сутність програми INTERREG (Транс'європейська співпраця для збалансованого розвитку).
41. Транскордонне співробітництво як наукове поняття, його відмінність від міжрегіонального співробітництва.
42. Єврорегіон як форма транскордонного співробітництва і інструмент вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку прикордонних територій. Приклади функціонування єврорегіонів.
43. Єврорегіони в Україні: історія формування і сучасний стан.
44. Правові основи регіональної політики в Україні.
45. Концепція регіональної політики України в контексті порівняльного аналізу з країнами ЄС (згідно з Хартією регіоналізму).
46. Комплексне соціально-економічне районування України: різні підходи.
47. Регіональний аналіз соціально-економічного розвитку України за економічними районами.
48. Відмінності в економічній складовій розвитку регіонів України.
49. Відмінності в природно-ресурсному потенціалі регіонів України.
50. Харківська область як провідний регіон України.

Приклади тестових завдань:

До методів збору первинної інформації в регіональних дослідженнях відноситься:

А. системний підхід

- Б. кластерний аналіз
- В. програмно-цільовий метод
- Г. спостереження

Визначення “Регіон – це гомогенний простір, що має фізико-географічну, етнічну, культурну, мовну спільність, а також спільність господарських структур та історичної долі” дається:

- А. в Конституції України
- Б. в Концепції соціально-економічного розвитку України
- В. в Європейській Хартії регіоналізму
- Г. в Європейській Хартії місцевого самоврядування

Державна регіональна політика може здійснюватися:

- А. лише з активною участю Центра в масштабах країни
- Б. на регіональному рівні – внутрішній регіональний розвиток на основі повноважень і коштів регіонів
- В. на локальному рівні – діяльності органів місцевого самоврядування (в зарубіжних країнах Європи – муніципальні органи)
- Г. на державному, регіональному і локальному рівнях

4. Завдання семестрових екзаменів (письмових залікових робіт):

<http://dist.karazin.ua/moodle/course/view.php?id=1867>

Приклад завдань семестрового екзамену:

1. Провідні вчені німецької наукової школи просторового аналізу й регіонального розвитку та їх внесок в науку (15 балів).
2. Визначити, чи є виробництво цукру спеціалізацією регіону (15 балів).

Виробництво цукру в регіоні	Виробництво цукру в країні	Промислове виробництво у регіоні	Промислове виробництво в країні
170 млн. грн.	1,8 млрд. грн.	13,4 млрд. грн	75,9 млрд. грн

3. Тести (10 балів).

Варіант 1

1. До методів збору первинної інформації в регіональних дослідженнях відноситься:

- А) системний підхід;
- Б) кластерний аналіз;
- В) програмно-цільовий метод;
- Г) спостереження.

2. Визначення “Регіон – це гомогенний простір, що має фізико-географічну, етнічну, культурну, мовну спільність, а також спільність господарських структур та історичної долі” дається:

- А) в Конституції України;
- Б) в Концепції соціально-економічного розвитку України;

- В) в Європейській Хартії регіоналізму;
- Г) в Європейській Хартії місцевого самоврядування.

3. У розрізі окремих областей України найбільшим сукупним ресурсним потенціалом володіють:

- А) Донецька, Дніпропетровська, Київська.
- Б) Київська, Донецька, Харківська.
- В) Донецька, Одеська, Львівська.
- Г) Донецька, Луганська, Дніпропетровська.

4. Державна регіональна політика може здійснюватися:

- А) лише з активною участю Центра в масштабах країни;
- Б) на регіональному рівні – внутрішній регіональний розвиток на основі повноважень і коштів регіонів;
- В) на локальному рівні – діяльності органів місцевого самоврядування (в зарубіжних країнах Європи – муніципальні органи).
- Г) на державному, регіональному, місцевому і локальному рівнях.

5. У багатьох країнах, що досягли високого рівня соціально-економічного розвитку, сучасна регіональна політика базується на:

- А) пропорційності та рівномірності розвитку регіональних економік;
- Б) пріоритетності розвитку найбільш розвинених регіонів – “економічних локомотивів”;
- В) саморозвитку регіонів;
- Г) допомозі депресивним територіям досягти середнього по країні рівня соціально-економічного розвитку.

6. Розвиток конкурентоспроможності регіонів, згідно з М. Портером, включає стадії:

- А) дві; Б) три; В) чотири; Г) п'ять.

7. У 1950-х роках в країнах Заходу виник напрям досліджень:

- А) регіональна економіка;
- Б) регіональна наука;
- В) регіональна політика;
- Г) регіональний маркетинг.

8. Автором теорії штандарту промисловості є:

- А) А. Вебер; Б) Й. Тюнен;
- В) В. Леонт'єв; Г) В. Кристаллер.

9. Оцінка географічного положення регіону здійснюється за допомогою:

- А) коефіцієнту спеціалізації;
- Б) кластерного аналізу;
- В) коефіцієнту ієрархічності;
- Г) коефіцієнту галузевої концентрації.

10. У системі територіальної організації влади України управління та реалізація регіональної економічної політики здійснюються на:

- А) двох рівнях;
- Б) трьох рівнях;
- В) чотирьох рівнях;
- Г) п'яти рівнях.